

3. Крылова Н.Б. Культурология образования. - М.: Народное образование, 2000. - 272 с.

4. Особистість у філософії, психології та педагогіці добра і культури І.А. Зязюна [Текст] / Рибалка В.В. // Практична психологія та соціальна робота. - 2008. - № 3.

5. Сучасні технології в навчанні і вихованні у вищій школі /А.М. Богущ, О.М. Яцій, І.М. Богданова [та ін.]//Науковий вісник ПНПУ ім.К.Д.Ушинського, ч. I. – Одеса, 2009. – С. 244.

ПРИНЦИП КУЛЬТУРОДОЦІЛЬНОГО ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

УДК: 372.21 (649.1+111.85)+502.2

Соцька О.П.

У статті представлено шляхи реалізації принципу культуродоцільного виховання особистості дитини дошкільного віку; розкривається сутність понять «емоційно-естетичний розвиток», «естетичне виховання», «сприймання», «розвиток особистості».

Ключові слова: розвиток особистості, естетичне виховання, принцип культуродоцільності.

ПРИНЦИП КУЛЬТУРОСООБРАЗНОГО ВОСПИТАНИЯ ЛИЧНОСТИ ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА: ТЕОРЕТИЧЕСКИЙ АСПЕКТ

Соцкая Е. П.

В статье представлены пути реализации принципа культуросообразного воспитания личности детей дошкольного возраста; рассматривается сущность понятий «эмоционально-эстетическое развитие», «эстетическое воспитание», «восприятие», «развитие личности».

Ключевые слова: развитие личности, эстетическое воспитание, культуросообразности принцип.

PRINCIPLE CULTURAL CONFORMITY EDUCATION PERSONALITY PRESCHOOL CHILDREN: THEORETICAL ASPECTS

Sotskaya L. P.

The paper presents the realization principle cultural upbringing of children of preschool age, the essence of the concepts of «emotional and aesthetic development», «aesthetic education», «perception», «personal development».

Key words: personal development, aesthetic education, cultural conformity principle.

На сучасному етапі особливої актуальності набуває проблема гуманізації змісту освіти, її мети та принципів, що зумовлює формування особистості, яка здатна до самоактуалізації, творчого сприйняття світу та соціально значущої діяльності, спрямованої на розвиток і гармонізацію суспільства (В.Андрущенко, І.Бех, А.Богущ, М.Каган, В.Кузь, Л.Левчук, Б.Неменський, І.Смольнінов та ін.). Реформування системи дошкільної освіти, яка поряд з інститутом сім'ї, є основотвор-

чим структурним елементом у системі освіти та виховання підростаючої особистості, стратегічні зміни її концептуальних і організаційних основ у контексті соціально-економічних перетворень, що відбуваються в Україні, здійснюється задля розвитку творчої особистості, її загальної та еколого-естетичної культури (А.Беленька, Е.Белкіна, Н.Гавриш, Н.Глухова, А.Гончаренко, В.Кузьменко, С.Кулачківська, Н.Миропольська, Т.Піроженко, З.Плохий, Ю.Приходько, Г.Сухорукова, Г.Тарасенко та ін.).

Одним із пріоритетів у розвитку дошкільної освіти на сучасному етапі є розвиток почуттів дитини, емоційної сприйнятливості, емпатії; попередження виникнення та корекція емоційної глухоти, нечутливості, байдужості, песимізму (О.Кононко, В.Кузьменко, С.Кулачківська, С.Ладивір), формування у дітей ціннісного ставлення до природи (М.Роганова, В.Маршицька).

У низці досліджень акцентується на взаємозв'язку процесу розвитку емоцій, особливо соціальних, і культури (І.Куликовська, М.Мід, Д.Овсяников-Куликовський, Г.Шпет та ін.); взаємозв'язку естетичних емоцій з характером дитячої діяльності, їх впливу на творчу активність дітей (Т.Казакова, С.Козирева, Т.Комарова, Л.Компанцева, Н.Сакуліна, І.Старкова, О.Трусова та ін.).

У педагогічній теорії і практиці проблема емоційного розвитку дошкільників розглядалась ученими в контексті художньо-естетичної діяльності (Н.Зубарева, Т.Комарова, Л.Компанцева, В.Косминська, Л.Пантелєєва, О.Фльорина, Н.Халезова, Р.Чумичева та ін.). Автори єдині в тому, що емоція забезпечує сприятливе тло для здоров'я і розвитку дитини.

Емоційно-естетичний розвиток дитини розуміється нами як процес створення й актуалізації неповторного світу її естетичних почуттів та емоцій, спрямований на профілактику виникнення й розвиток естетичної глухоти, розвиток її емоційної, духовної культури, збагачення емоційного досвіду, тобто формування, розвиток її творчих здібностей, що реалізується у контексті естетичного виховання.

Одним з універсальних аспектів культури особистості у межах мистецтва виступає естетичне виховання як «процес формування і розвитку естетичної, емоційно-чуттєвої і ціннісної свідомості особистості що відповідає її діяльності під впливом мистецтва і багатогранних естетичних об'єктів і явищ дійсності» [6, с. 327]. Сучасна філософія розглядає естетичне виховання як процес формування творчо активної особистості, яка сприймає і оцінює естетичні явища в житті, природі, мистецтві з позиції естетичного ідеалу, приймає участь у створенні естетичної реальності [1, с. 55].

Теорія і практика естетичного виховання базується на концепціях М.Бахтина, Л.Виготського, П.Георгієвського, Д.Ліхачева, А.Лосєва, Ю.Лотмана, П.Флоренського, Ф.Шиллера та ін., які розглядають процес естетичного виховання на підставі принципу бінарності духовного і матеріального, прекрасного і виразного у емоційно-чуттєвому освоєнні, оцінці особистістю естетичних якостей дійсності і мистецтва.

Теоретичний аналіз засвідчив, що естетичне виховання дошкільників як одна із сфер розвитку дитини ґрунтовно висвітлене у працях В.Бабаєвої, Н.Ветлугіної, Є.Фльоріної. Засоби розвитку естетичних почуттів були предметом наукового пошуку О.Дзержинської, Н.Кириченко, Т.Комарової, Л.Компанцевої, Н.Сакуліної, Р.Чумічової. У працях В.Сухомлинського, Б.Лихачова до чинників ес-

тетичного виховання включені мистецтво, природа, соціальна дійсність, наука та праця, комплексна дія яких може сформувати в особистості гармонійне естетичне ставлення до навколишнього світу.

Природа є могутнім засобом естетичного виховання дошкільників. Саме в процесі спілкування з природою створюються сприятливі можливості для здійснення ряду завдань естетичного виховання, а саме:

- формування естетичних вражень у дітей;
- навчання розуміння творів мистецтва (пейзажу і натюрморту);
- перших спроб творити красу у навколишньому середовищі [11, с. 42].

Можна без перебільшень твердити, що базовим завданням є формування у дошкільників естетичних вражень. Природа — першоджерело краси. Сприймаючи її, людина відображає цю красу у мистецтві, побуті. Без нагромадження естетичних вражень неможливе ні відтворення краси природи в образотворчій діяльності дітей, ні розуміння образотворчого мистецтва.

На своєрідність формування у дітей естетичних вражень вказував у свій час К. Ушинський, вважаючи, що краса природи передусім сприймається дорослими і вже через них — дітьми. У дослідженні, проведеному Є. Фльориною, ця думка була підтверджена експериментально. Вона полягала на тому, щоб в естетичному вихованні прагнути до єдності емоційного і пізнавального. У процесі сприймання потрібно розширювати і поглиблювати асоціативні зв'язки дітей, процеси аналізу і синтезу, активізуючи розумовий процес і емоційне ставлення до сприймання. Велику роль у цьому має емоційна чутливість педагога, його вміння не лише побачити красу природи, але й доступно донести її до дітей з тим, щоб сформувати естетичні цінності, важливі не лише для естетичного розвитку особистості, але й для доброго, гуманного ставлення до навколишньої природи [10, с. 43].

На думку, Н. Яришевої, основний шлях формування естетичних вражень — це спостереження природи, доповнені розповіддю вихователя про естетичні властивості об'єктів природи, красу навколишнього світу.

Естетичні враження, що формуються у дітей у процесі ознайомлення з природою, є важливою умовою розуміння мистецтва пейзажу і натюрморту. Дослідження Н. Зубарєвої, Л. Компанцевої довели, що сприймання пейзажу є процесом накладання вражень від навколишньої природи на твір мистецтва — пейзаж. Чим яскравіші будуть особисті враження, тим більший інтерес, більші асоціації викличе художній твір, що й забезпечить його сприймання і розуміння.

Звернемось до дефініції поняття «сприймання». Так, у психологічній літературі сприймання визначається як «психічний процес відображення предметів і явищ у всій сукупності їхніх якостей при безпосередньому впливі цих об'єктів на органи чуттів» [23, с. 62]; у педагогічній — як «складний психічний процес, що відображає не окремі якості і особливості речей, а їхню єдність, з усіма властивостями даного предмета, явища, його особливостями і деталями» [3, с. 9].

Сприймання — це основа процесів розуміння і засвоєння. За Г. Костюком, розуміння — «здібність особистості зрозуміти що-небудь і проникнення у суть тих чи інших об'єктів, і стан свідомості, яке цю суть розкриває, і ті судження, висновки, поняття, погляди і інші одиниці особистості внаслідок розуміння відповідних об'єктів» [4, с. 253].

І. Павлов трактує «розуміння» як «створення тимчасових зв'язків (асоціацій)». Саме на утворенні, на думку І.Павлова, навчання спирається на створення тимчасових зв'язків — думки, мислення та знань» [5, с. 50].

Н. Ваганова розуміння розглядає як творчий процес, підкреслюючи, що діяльність старших дошкільників при розв'язанні нових завдань з новими інформаційними структурами носить творчий характер. Але це відбувається, як вважає вчена, на підставі порівняно високого рівня пізнавальної діяльності, розумової цілеспрямованої активності, уяви дитини [2, с. 10-11].

Н. Яришева підкреслює особливе значення в естетичному вихованні, що процес формування - уміння відтворювати красу навколишньої природи в образотворчій діяльності, побуті. Це виток розуміння того, що навколишня природа є джерелом збагачення життя прекрасним. У нижньому плафоні відтворюється витончена краса конвалії, купини, у барвистій тканині — краса квітучої луки. Навчаючи дітей відображувати на серветках, тарілках, чашечках, рукавичках природу — квіти, метеликів тощо, - вихователь формує естетичний смак, бажання створювати красу навколо себе [11, с. 43].

У сучасному суспільстві доміняючою цивілізованого розвитку стає зверненість до культури, людини та її духовного світу. Одним з явищ цивілізації є освіта, в якій відбувається орієнтація на індивіда, на розвиток особистості. Саме в результаті цього процесу культура стає найважливішим фактором оновлення внутрішнього світу людини і суспільства в цілому.

Про значення входження у світ культури, що створює унікальну первісну освіту і спрямовує розвиток внутрішнього світу дитини, відзначали Б.Анарьєв, Л.Виготський, М.Гусєва, Є.Гусинський, О.Запорожець, Є.Льєнков, О.Леонтьєва, В.Розін та ін. Аналіз трактування поняття «внутрішній світ» людини, на погляд низки учених, надали можливість виявити схожість і відмінність у його тлумаченні. Так, внутрішній світ людини розуміють як сукупність властивостей особистості (Б.Анарьєв); «відсторонення від особистісного «Я» і його злиття зі світом цінностей»; виникнення усвідомленої картини світу (Ю.Волков, В.Полікарпов); індивідуальна система моделей світу (Є.Гусинський); «плоди» пізнавальної, проєктувальної, ціннісно-орієнтаційної діяльності і духовного спілкування людей (М.Каган); базис особистісної культури, що увібрала цінності пізнання, перетворення, переживання (В.Петровський); вираження в особистості моментів культури: об'єктивності, самосвідомості, дисципліни, комунікації, творчості, духовної свободи, негентропійності (трансцендування — за К.Юнгом).

У педагогіці сутність культурологічного підходу відображено у принципі культуродоцільного виховання. Означений принцип обґрунтували Дж.Локк, К.Гельвецій, І.Песталоцці, сформулював у XIX ст. Ф.Дістервег, який вважав, що «людину необхідно формувати відповідно до вимог сучасної їй передової культури й науки, зокрема, передової культури й науки її вітчизни» [3, с. 183]. Сучасні вчені розглядають культуродоцільний принцип як «виховання на загальнолюдських цінностях культури з урахуванням традицій і звичаїв національних культур, особливостей населення тих чи інших регіонів» [6, с. 217].

Внутрішній світ дитини, на підставі своєї «не забрудненості», відкритості, довірливості, чуйності, завжди готовий відгукнутися на світ культури, який розкривається перед нею дорослим.

Аналіз наукового фонду дозволив виокремити такі напрями у розробці проблеми: вивчення структури образу «Я» (И.Кон, Т.Шибутани, З.Фрейд, Е.Еріксон, К.Юнг та ін.); умови становлення образу «Я» (Дж.Мід та ін.); класифікація образу «Я» (В.Джеймс та ін.); концепції «Я» (Ж.Бруке-Ганн, М.Л'юїс, Н.Непомняща, В.Столін та ін.); етапи розвитку «Я» (Б.Ананьєв, А.Лсонтєв, С.Рубінштейн та ін.); фізичне «Я» (Б.Ананьєв, О.Мдивані, І.Сеченов, Н.Чамата, Є.Шорохов та ін.); свідомість і самосвідомість «Я» (В.Бехтерев, І.Чесноков, В.Ядов та ін.); спілкування як механізм становлення «Я» (М.Бахтін, Л.Виготський, А.Лагутіна, М.Лисіна, Є.Родіонов та ін.); самооцінка (Г.Архирєєва, В.Гончаров, Р.Шакуров та ін.).

Поняття «розвиток особистості» у педагогіці розуміється як «процес формування особистості як соціальної якості індивіда в результаті його соціалізації і виховання» [6, с. 289]; «процеси росту і зміцнення організму, які проходять у тісному взаємозв'язку із психічним розвитком, впливають на нього, але не визначають формування людини як особистості; процес її духовного росту, удосконалення, якісних змін за всім значимим для особистості сферах: у діяльності, у відображенні навколишньої дійсності, у відносинах до навколишніх явищ, до людей, у пізнавальних процесах [8, с. 34]; «закономірні, позитивно спрямовані, якісні зміни рис, властивостей, характеристик особистості, що відбуваються внаслідок внутрішніх суперечностей, які виникають під впливом зовнішніх обставин» [7, с. 200].

Маючи природні анатомо-фізіологічні передумови до становлення особистості, дитина в процесі соціалізації вступає у взаємодію з навколишнім світом, оволодівавши досягненнями людства. Оволодіння дійсністю у дитини реалізується в її діяльності за допомогою дорослих, тим самим процес виховання є провідним у розвитку її особистості. Розвиток особистості відбувається в діяльності, яка керується системою мотивів, притаманних даній особистості, де передумовою і як результат розвитку особистості виступають потреби «стан організму, людської особистості соціальної групи чи суспільства в цілому, що виражає необхідність у чомусь, залежність від об'єктивних умов життєдіяльності і с рушійною силою їхньої активності [3, с. 289; 266].

Література:

1. Артемов Е.С., Чинаева О.П. Некоторые теоретические и практические проблемы эстетического воспитания // Вопросы философии. — 1987. — № 4. — С. 55.
2. Ваганова Н.А. Розуміння старшими дошкільниками нової інформації у вербальній і візуальній формах: Автореф. дис. ... канд. пед. наук / Інститут психології ім. Г.С. Костюка АПН України. — К., 2006. — 21 с.
3. Гончаренко С. Український педагогічний словник. — Київ: Либідь, 1997. — 376 с.
4. Костюк Г.С. Избранные психологические труды. М.: Педагогика, 1988. — 304 с.
5. Павлов И.П. Избранные произведения. — М.: АН СССР, 1951. — 732 с.
6. Педагогический энциклопедический словарь / Гл. ред. Б.М.Бим-Бад; Редкол. М.М.Безруких, В.А.Болотов, Л.С.Глебова и др. — М.: Большая Российская энциклопедия, 2002. — 528 с.

7. Психология: Словарь/ Под общ. ред. А.В.Петровского, М.Г.Ярошевского. — М.: Изд-во полит. Лит., 1990. — 494 с.

8. Савин Н.В. Педагогика. Учеб. пособие для пед. училищ. Изд. 2-е, доп. - М., «Просвещение», 1978, 351 с.

9. Словник-довідник з професійної педагогіки / За ред. А.В.Семенової. — Одеса: Пальміра, 2006. — 272 с.

10. Флерина Е.А. Эстетическое воспитание дошкольника. Изд-во Академии педагогических наук РСФСР. — М., 1961. — 332 с.

11. Яришева Н. Ф. Методика ознакомления детей с природою: навч. посібник. — К.: Вища шк., 1993. — 255 с.: іл.

ПОДГОТОВКА УЧАЩИХСЯ К МЕЖКУЛЬТУРНОМУ ВЗАИМОДЕЙСТВИЮ: АНАЛИЗ ГОСУДАРСТВЕННЫХ ПРОГРАММ УКРАИНЫ И РОССИИ

УДК 378.937

Алтухова Галина

В статье представлены государственные программы формирования этнокультурного компонента образования и пути реализации поликультурной направленности воспитательного процесса России и Украины.

Ключевые слова: полиэтническая школа, межкультурное воспитание, межкультурное взаимодействие.

ПІДГОТОВКА УЧНІВ ДО МІЖКУЛЬТУРНОЇ ВЗАИМОДІЇ: АНАЛІЗ ДЕРЖАВНИХ ПРОГРАММ УКРАЇНИ ТА РОСІЇ

Алтухова Галина

У статті представлено державні програми формування етнокультурного компонента освіти й шляхи реалізації полікультурної спрямованості виховного процесу Росії та України.

Ключові слова: поліетнічна школа, міжкультурне виховання, міжкультурна взаємодія.

PREPARING STUDENTS FOR INTERCULTURAL INTERACTION: ANALYSIS OF GOVERNMENT PROGRAMS IN UKRAINE AND RUSSIA

Altuchova Galina

The article presents the state program for the formation of ethno-cultural component of education and ways to implement a multicultural focus of the educational process in Russia and Ukraine.

Keywords: multi-ethnic schools, intercultural education, intercultural interaction.

Политические, социальные и экономические изменения в конце 20-го столетия, происходящие в бывших социалистических странах Восточной Европы, способствовали созданию новой социально-демографической картины общества. В сложный период перемен, после исчезновения единого геополитического пространства, произошло крушение привычной системы идеалов и ценностных ори-